

Siyaset ile Ahlak Arasındaki Gerilimi Yumuşatma Çabası Olarak 'Kirli Eller' Kavramı

Esat Pınarbaşı¹

Özet: Bu çalışmada 'kirli eller' kavramı siyaset felsefesinin en çok tartışılan konularından biri olan siyaset-ahlak ilişkisi çerçevesinde ele alınacaktır. Bu amaçla öncelikle deontolojik ve teleolojik ahlak anlayışlarına değinilecek daha sonra kirli eller kavramı örnekler üzerinden analiz edilecektir. Weber'in 'sorumluluk ahlakı' dediği şeyin 'kirli eller' kavramına benzerliği gösterilecektir. Kirli ellerin siyaset-ahlak geriliminde bir orta yol olduğu Walzer'in görüşleri bağlamında temellendirilecektir. Sonuç olarak kavramın siyaset ve ahlak arasındaki gerilimi azaltan bir yönünün olduğu; sadece deontolojik değil teleolojik bakış açısı içinde de değerlendirilemeyeceği gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kirli Eller, Siyaset, Ahlak, Deontoloji, Teleoloji, Machiavelli, Weber, Walzer.

Giriş: Siyaset ile Ahlak Arasındaki İlişki

Genel ahlak kuralları, diğer tüm alanlarda olduğu gibi, siyaset alanında da geçerli midir? Biraz daha açık soralım. Şiddete başvurmak, aldatmak veya hile yapmak, yalan söylemek özel hayatta olduğu gibi siyasi hayatta da yanlış mıdır?

Bu soruya temel olarak iki farklı cevap verilmiştir. Bu cevaplardan ilki, 'özel hayatta yanlış olanın siyasi hayatta da yanlış olacağı' şeklindedir. Nitekim bunun, antik çağdan günümüze kadar gelen hemen bütün büyük kültürler ve düşüncelerde hâkim görüş olduğu söylene-

1. Dr. Öğretim Üyesi, Balıkesir Üniversitesi.

bilir. Hatta bu düşüncenin daha katı savunucularına göre siyasi liderler, ahlaki kurallara, sıradan vatandaşlardan daha sıkı uymak zorundadırlar. Çünkü onların politik tercih ve eylemleri, sıradan vatandaşların tercih ve eylemlerine göre daha büyük kitleleri etkilemektedir. Bu görüşün modern felsefedeki en önemli temsilcisi konumunda olan *Kant*, bu hususu açık bir şekilde ifade etmektedir (1960: 49):

Gerçek politika...ahlaka gerekli saygıyı göstermeden bir adım bile atamaz... Ahlakla politikanın bağdaşmadığı hallerde, ahlak politikanın çözemediği düğümü koparır... Politika ahlak önünde dize gelmelidir; ancak böylelikle ki, politika, sönmek bilmez bir ışıkla parıldayacağı bir mertebeye, yavaş yavaş bile olsa, yükselmeyi umabilir.

İkinci cevaba göre, ahlak kuralları siyasete uygulanmaz. Bu cevabın ilk felsefi ifadesinin *Platon*'un *Devlet*'inde olduğu söylenebilir. *Platon*, 'ideal devletin koruyucularının', gerektiğinde kendi vatandaşlarına bile yalan söyleyebileceğini belirtmektedir (2001: 389):

İlle de söylenecekse, sadece devlet yöneticileri, ancak kamuya yarar sağlayacağı durumlarda, düşman veya kendi yurttaşları karşısında yalanı kullanabilirler.

Ancak *Platon*'un siyasi felsefesinde bu hüküm, 'kural değil istisnadır'. Antik ve Orta Çağın diğer önemli filozofları gibi *Platon* da, ahlak ve siyasetin birliğine inanmaktadır. Bu nedenledir ki, söz konusu görüşün kökenlerini, *Machiavelli*'ye dayandırmak daha doğrudur (Primoratz, 2007: XI-XII).

Bir prensin sözüne sadık kalmasının ve düzenbazlıklar yapmak yerine namusluca bir yaşam sürmesinin ne övülesi bir şey olduğunu her kişi anlar. Bununla birlikte zamanımızdaki deneylerle de bellidir ki, ancak verdikleri sözü hiçe saymış ve insanların beyinlerini kurnazca uyutmasını bilmiş prensler büyük işler yapmışlardır ve sonunda dürüstlüğü temel almış olanlara üstün gelmişlerdir. Öyleyse şunu bilin ki, iki tür mücadele tarzı vardır: Biri yasalara uyararak, öbürü zora başvurarak. Birincisi insanlara özgüdür. İkincisi hayvanlara. Ama hep olageldiği gibi, birincisi yetme-

diğinden ikincisine başvurmak gerekir. Onun için bir prens insancayı da, hayvancayı da ustalıklı kullanmayı bilmelidir (Machiavelli, 1994: 109).

Öte yandan her iki anlayışın da sadre şifa olmadığı görüldüğü için, siyasetin niteliğini, zorluklarını ve tehlikelerini dikkate alan yeni bir ahlak anlayışı geliştirme çabaları söz konusu olmuştur. *Weber*’in *Bir Meslek Olarak Politika* adlı çalışması, yeni ahlak anlayışının en iyi örneklerinden biridir. *Weber* (2006: 105-106), ahlakı ikiye ayırarak meseleye çözüm üretmeye çalışmıştır: *inanç ahlakı* ve *sorumluluk ahlakı*. *Weber*’e göre inanç ahlakına herkes riayet etmek zorundadır; siyasetçiler ve devlet adamları ise sorumluluklarına göre davranabileceklerdir.

Weber’in ‘sorumluluk ahlakı’ kavramı üzerinden yaptığı bu değerlendirmeler, siyaset ile ahlak arasındaki gerilimi azaltma çabası olarak düşünülebilir. Benzer şekilde, *Michael Walzer*’in geliştirdiği ‘kirli eller’ kavramını da siyasete özgü bir ahlak arayışı olarak görebiliriz. Nitekim bu çalışmanın amaçlarından biri de ‘kirli eller’ kavramı ile tarif edilen davranış biçiminin meşruiyet sınırlarını tartışmaktır.

‘Kirli Eller’ Nedir?

Kirli Eller (Les Mains Sales), aslında, *Jean-Paul Sartre*’ın ilk kez 2 Nisan 1948’de Paris’te sahneye konan tiyatro eserinin adıdır. Eserde, Fransız Komünist Partisi’nin şefi Hoederer’in ülkeyi Alman işgalinden kurtarmak için faşistler ve liberaller ile anlaşma yapma çabası hikâye edilmektedir. Bu çabayı ‘ilkelerden sapma ve ihanet’ olarak yorumlayan diğer partililer, Hoederer’i öldürmesi için, Hugo’yu görevlendirmiştir. Hugo ile Hoederer arasında geçen şu diyalog (Sartre, 1965: 91-92), daha sonra siyaset ve ahlak felsefesinin temel tartışmalarından birine zemin teşkil edecek olan ‘kirli eller’ kavramını içermektedir

HUGO: Onunla savaşmak için bulduğunuz en iyi çare de, iktidarı sizinle paylaşmasını teklif etmek mi?

HÖDERER: Ta kendisi... Bugün için en iyi çare bu. (Biraz ara.) Temiz kalmaya nasıl da özen gösteriyorsun yavrum! *Ellerini kirletmekten*

ne kadar korkuyorsun! Eh, sen de temiz kal öyleyse! Neye yarar bu? Ve sen de niçin geliyorsun aramıza? Temizlik bir Hint fakiri, bir keşiş düşüncesidir. Siz aydınlar, burjuva anarşistler hiçbir iş görmemek için bunu bahane ediyorsunuz. Hiçbir iş görmeme de, kıvıldamamak, dirseklerini bedenine yapıştırmak, eldiven giymek. *Benim ellerim kirli...* Ta dirseklerime kadar hem... Lâğıma, kana batırdım onları. Ne yani? Masum masum hükümet yönetilebilir mi sanıyorsun sen?

1970’li yılların başında *Walzer, Sartre*’ın kurguladığı bu diyaloga gönderme yaparak ‘kirli eller’ kavramını akademik bir metinde kullanmıştır. *Walzer*’e (1973) göre ‘yanlış işler’ özel hayata göre siyaset hayatında daha yaygındır; tam da bu nedenle ‘siyaset hayatında ellerin kirlenmesi daha kolaydır’.

Sartre’ın ayak izlerini takip eden *Walzer*, ‘kirli eller’ kavramı üzerinden, ‘ahlaki bir sonuç elde etmek için gerçekleştirilen ahlaksız bir eylemi’ tanımlamaktadır.² Anlamaya çalışalım. ‘Kirli eller’, kötü (ahlaksız) koşullar *başkaları tarafından oluşturulmuş* ise, kişinin kendi değerlerine ve ilkelerine ihanet etmesinin meşru görülebileceğini ifade eden bir kavramdır. Bu kavramı, siyaset ile ahlak arasındaki gerilimi azaltmaya dönük olarak geliştirilmiş diğer kavramlardan / analizlerden farklı kılan hususiyet de budur: *kötü koşulları kimin oluşturduğu*. Öznenin *kendi oluşturduğu* kötü koşulları gerekçe göstererek³ ahlaki bir

2. Şöyle bir örnek verilebilir: Varsayalım ki, siyasetçi X politikasının kamu yararına olduğunu düşünmektedir. Buna mukabil seçmen, Y politikası izlenmesini talep etmektedir. Siyasetçi seçimi kazanabilmek için, seçmene Y politikası izleyeceğine dair taahhütte bulunuyor. Aslında X politikası izleyecektir. Açıkçası, siyasetçi yalan söyleyerek seçmeni kandırmaktadır. Yalan söylemek ahlaksızlıktır. Fakat bu yalan, ahlaki bir sonuç elde etmek için söylenmiştir. Çünkü kamu yararı doğuracak olan politika, seçmenin talep ettiği Y değil, X’dir (de Wijze, 2007).

3. Ödünç aldığı parayı imkânsızlıklardan ötürü geri ödeyemeyen bir insan düşünün. Bu insanın imkânsızlıkları yani içinde bulunduğu ‘kötü koşullar’, geri ödeme zorunluluğunu ortadan kaldırmaz. Bir başka ifade ile bu insanın ödemedi kaçınması, ‘kirli eller’ kavramı bağlamında, mazur görülemez. Çünkü bu hadisede ‘kötü koşullar’, öznenin kendisi tarafından yaratılmıştır (Stocker, 1990: 22).

sonuç elde etmek için ‘ellerini kirletmesi’ kabul edilebilir bir eylem değildir (Stocker, 1990: 19-26; de Wijze, 2007).

Bir kez daha altını çizelim. Kötü (ahlaksız) koşullar dış öznelere faaliyetlerinin sonucu oluşmuş ise, ‘ellerin kirletilmesi’ yani ‘ilkelere ve değerlere ihanet’ meşrulaştırılabilir. İkinci olarak, ‘ellerin kirletilmesinin’ yani ‘ilkelere ve değerlere ihanet edilmesinin’ mazur görülebilmesi için, özne ahlaki kaygılar ile (ahlaki bir sonuç elde etme hedefine dönük olarak) hareket ediyor olmalıdır.⁴ Şöyle de söylenebilir: *İhanet*, iki *kötü* arasından *daha az kötü* olanın tercih edilmesi (*ehveni şer*) durumunda mazur görülebilir.

Sartre’ın ve ardından *Walzer*’in ‘kirli eller’ kavramına atıf yaparak tanımladığı sıkışmışlık hali, kamusal alanının (siyaset alanı) yanı sıra özel hayatlarda da vuku bulmaktadır. *William Styron*’ın daha sonra sinemaya da uyarlanmış olan *Sophie’nin Seçimi* adlı romanı, söz konusu sıkışmışlık halinin güzel bir örneğini sunmaktadır. Şöyle ki: Yahudi olmadığı (ve *güzel olduğu*) için, *Sophie*’nin toplama kampından çıkmasına izin verilir. Ne var ki, iki çocuğundan sadece birini yanında götürebilecektir. *Sophie* daha az kötü olanı tercih eder, yani ikisini de ölüme terk etmek yerine çocuklarından birini alır ve kamptan ayrılır. Diğer çocuğunu kampta bıraktığı için hayatının geri kalan bölümünü ıstırap içinde geçiren *Sophie* sonunda intihar eder.

Sophie’nin davranışı, ‘kirli eller’ kavramının tanımladığı sıkışmışlık halinin bire bir yansımasıdır. Başkaları tarafından yaratılmış kötü koşullar altında sıkışıp kalan ve tercih yapmaya zorlanan *Sophie*, çocuklarından birini ölüme terk etmiştir. Bu, *kötü* bir davranıştır. Öte yandan

4. Bu bağlamda *Walzer*’in (1973) verdiği örnek ufuk açııcıdır. Şöyle ki: Patlatılmak üzere bir apartman dairesine bomba yerleştiren militanlar kaçmıştır. Sadece o militanların nerede olduklarını bildiği düşünülen liderleri yakalanmıştır. Fakat lider konuşmayı reddetmektedir. Felaketi önlemenin tek yolu, lideri işkenceye tabi tutup konuşmaktır. Bu koşullar altında siyasetçi, *ahlaki* bir kaygı (bombanın patlayıp insanları öldürmesini engellemek) ile hareket ederek, *gayri-ahlaki* olduğunu düşünen olmasına rağmen işkence edilmesine izin vermiştir.

en kötü olmadığı için, bu davranışın mazur görülebilir bir yanı bulunmaktadır. En kötü davranış, çocukların ikisini de kampta bırakmaktır. Sophie iki kötü'den daha az kötü olanı (ehveni şer) tercih etmiştir.

Sophie'nin yaptığı seçim, esas itibarıyla William Styron'un bir kurgusudur; yani gerçek değildir. Bununla birlikte Mete Tunçay'ın (2000) aktardığı şu diyalog gerçek bir hadiseye ilişkindir.

“Bir adamın iki çocuğu asker kaçaklığından yargılanıyor. İstiklal Mahkemesi, adama ‘oğullarından birini idam edeceğiz, birini de askere göndereceğiz. Hangisini asalım. Seç’ diyor.”

“Hangi evladın idam edileceği kararını babaya mı verdiriyorlar?”

“Evet. Adamın bayıldığı anlatılıyor.”

Bu diyalog, *William Styron*'ın kurgusundakine benzer bir hadisenin Kurtuluş Savaşı sonrasında bizim coğrafyada yaşandığını teşhir ediyor olduğu için ehemmiyet arz etmektedir. *Tunçay*'ın aktardığı bu diyalogdan, babanın bir seçim yapıp yapmadığı anlaşılıyor. Sadece şunu söyleyebiliriz: Baba bir seçim yapmış olsaydı, bunu ‘kirli eller’ örneği olarak görebilirdik.

‘Kirli Eller’ ve *Weber*'in ‘Sorumluluk Ahlakı’

Genel ahlak kuralları, diğer tüm alanlarda olduğu gibi siyasi hayatta da geçerli midir? Bu soruya cevaben iki farklı yaklaşım geliştirildiğini daha önce ifade etmiştik. Bir kez daha vurgulayalım. *Kant*'ın temsil ettiği *deontolojik* yaklaşım ahlaki kaygıların politik çıkarılara her koşul altında baskın çıkması gerektiğini ileri sürerken *Machiavelli*'nin *realist* yaklaşımı siyaseti ahlaktan tamamen bağımsızlaştırmaktadır (Cevizci, 2016: 195). 20. yüzyıl boyunca zulüm ve soykırım gibi ahlaki dışlayıcı siyaset pratikleri ortaya konmuş olması, siyaset ile ahlak arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlamaya dönük entelektüel arayışları hızlandırmıştır. Bu arayışlar sonucu şekillenen *Weber*'in yaklaşımı özel hayatı düzenleyen ahlaki ilkelerin siyaset alanının sınırlandırılmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır (2006: 106):

“...ahlaka göre yönlendirilmiş her etkinlik, birbirinden bütünüyle ayrı ve birbirine indirgenemeyecek biçimde karşıt iki ilkeye bağlanabilir. Bu etkinlik, sorumluluk ahlakına ya da inanç ahlakına göre yönlendirilmiş olabilir. Bu, inanç ahlakı sorumluluk eksikliğine, sorumluluk ahlakı da inanç eksikliğine özdeştir anlamına gelmez... Bununla birlikte inanç ahlakının kurallarına göre davranan birinin tutumuyla sorumluluk ahlakına göre davranan birinin tutumu arasında kesin bir karşıtlık vardır.”

Şunu da ifade etmeliyiz ki, *Weber*’in zihin dünyasında bu iki ahlak (inanç ahlakı ve sorumluluk ahlakı) arasındaki karşıtlık *mutlak değildir*. Siyasi bir amacı gerçekleştirmeye çalışan bir özne, bu amaç ne kadar önemli olursa olsun, kendisine belli bir sınır koymak durumundadır. Ancak bu sınırın, herkes için geçerli olan değişmez bir yöntemi ve ölçüsü bulunmamaktadır (Cevizci, 2016: 200). Her *iyi* insanın böyle bir sınırının olduğu gerçeğinden şu çıkarsamayı yapabiliriz: İnanç ahlakı ile sorumluluk ahlakı tamamen uyumsuz olmadığı gibi, birbirini tamamlayıcıdır (Primoratz, 2007: XV). *Weber*’in (2006: 118) söylediği gibi “...inanç ahlakı ile sorumluluk ahlakı birbiriyle çelişmez, birbirini tamamlar ve birlikte gerçek insanı... siyaset mesleğine atılabilecek nitelikte bir insanı oluştururlar.”

Öte yandan *Weber*’in kurguladığı sorumluluk ahlakı, sadece siyaset alanına ilişkin değildir; din, iktisat, sanat başta olmak üzere hayatın her alanı ile bağlantılıdır. Sorumluluk ahlakı, insan hayatını ‘yaygın ve kalıcı değer çatışmaları’ olarak gören bir dünya görüşü olarak ortaya çıkmaktadır. Böyle bir dünyada yalnızca değerler insan rehberlik edemez (Starr, 1999).

Görüldüğü gibi, *Sartre*’in ‘kirli eller’ kavramına yüklediği anlam ile *Weber*’in ‘sorumluluk ahlakı’ kavramı üzerinden yaptığı değerlendirmeler benzeşmektedir. *Sartre*’in *kirli eller* piyesindeki Hoederer, savaş sonrası yaşanması muhtemel şiddeti azaltmak ve partinin daha sorunsuz bir şekilde iktidarı ele geçirmesini sağlamak için, davasının temel ilkelerini ihlal etmiştir; daha da önemlisi ‘yüz bin’ hayat kurtarmak için yalan söylemiştir. Bu demektir ki, Hoederer *Weber*’in tanımladığı

‘sorumluluk ahlakına’ uygun davranmıştır.

Buna mukabil Hugo, Hoederer’in muhtemel olumsuz sonuçları göz önünde bulundurarak ilkeleri ve değerleri ihlal etmiş olmasını onaylamamıştır. Hugo’nun bu davranışı, *Weberian* analizdeki ‘inanç ahlakını’ temsil etmektedir. Nitekim *Sartre*, söz konusu piyeste Hugo’ya şunları söyletiyor (1965: 93): “...ihtilâl dediğin çiçeklerle yapılmaz ki! Ölecekleri varsa...”

Walzer’in ‘Kirli Eller’ Yaklaşımı

Weber gibi *Walzer* de sentezci bir yaklaşım içinde (ne *Kant*’ın yaklaşımı, ne de *Machiavelli*’nin yaklaşımı) siyaset ile ahlak arasındaki gerilimin nasıl yumuşatılabileceğine odaklanmıştır. *Weber*, meseleyi çözebilecek (yani siyaset ile ahlak arasındaki gerilimi azaltabilecek) bir unsur olarak, kendi geliştirdiği ‘sorumluluk ahlaki’ kavramına vurgu yapmaktadır. Buna mukabil *Walzer*, ‘meseleyi bireysel vicdanın sınırları içinde çözmeye çalıştığını’ gerekçe göstererek *Weber*’i eleştirmektedir. Yaklaşımını *Sartre*’ın ‘kirli eller’ kavramının üstüne oturtan *Walzer*, karakteristik olarak siyasi eylemde ortaya çıkan ikileme vurgu yaparak kendine özgü bir bakış açısıyla gerilimin üstesinden gelmeyi önermektedir (bkz. Primoratz, 2007, XV; Cevizci, 2016: 202-203).

Walzer (1973), ‘kirli eller’ kavramının tanımladığı insanlık halini izah etmeye dönük olarak, farklı siyaset ve ahlak perspektiflerinden bakılarak kurgulanmış üç farklı yaklaşım olduğunu söylemektedir: *Neoklasik Yaklaşım*, *Protestan Yaklaşım* ve *Katolik Yaklaşım*. Her biri kısmen doğru olan bu yaklaşımların temsilcileri ise şunlardır: *Machiavelli*, *Weber* ve *Camus*.

Neoklasik yaklaşımın temsilcisi olan *Machiavelli*’ye göre cumhuriyet kurmak veya reform yapmak gibi idealleri olan bir siyasetçi, amacına ulaşmak için *kötü* şeyler yapabilir. Mesela *Romulus* gibi kardeşini öldürebilir ya da *Numa* gibi halkına yalan söyleyebilir. Siyasetçinin yaptığı zulüm ve söylediği yalan, doğurduğu *iyi* sonuçlara bakılarak mazur görülmektedir. Bir başka ifade ile siyasi süreçleri, ahlaki değer-

ler değil, doğuracağı sonuçlar şekillendirmektedir. *Walzer*, siyasetçinin amacına ulaşmak için yaptığı kötü işlerden ötürü herhangi bir acı ve suçluluk duymuyor olmasını, *Machiavelli*'nin yaklaşımının temel eksikliği olarak görmektedir.

Weber'in temsil ettiği ikinci yaklaşım (Protestan yaklaşım), kötü işler yaparak ‘ellerini kirletmiş’ olan siyasetçiyi hâlâ bir kahraman olarak görmektedir. Kendi iç dünyasında acı ve suçluluk duyan, vicdan azabı ile kıvranan bir kahraman... *Walzer*'e göre *Weber*'in kahramanı, yaptığı *kötü* işlerden ötürü acı ve suçluluk duyduğunu, vicdan azabı çektiğini topluma deklare etmelidir. Zira toplum, ruhunu kaybetmiş siyasetçiler tarafından yönetilmeyi istemez.

Walzer, ‘kirli eller’ kavramının tanımladığı insanlık halini izah eden üçüncü yaklaşımı (Katolik yaklaşım) *Albert Camus*'nun bir piyesinden türetmiştir. Piyenin kahramanları, 19. yüzyıl Rusya'sındaki eylemcilerdir. Elleri insan kanıyla kirlenmiş olmasına rağmen, *Camus*'nun eylemcilere hayranlığı tamdır. *Camus*'ya göre öldürdükleri için ölmeye hazır olan eylemciler, birer kahraman olarak ‘darağacında ellerini temizlemiş olacaktır’.

Görülüyor ki, *Walzer* ‘kirli eller’ kavramının tanımladığı insanlık halini izah etmek için geliştirilmiş yaklaşımları, *siyasetçinin ödediği bedel* bakımından değerlendirmektedir. *Machiavelli*'nin yaklaşımında siyasetçinin, yaptığı *kötü* işlerin karşılığında ödediği bir bedel söz konusu değil... *Weber*'in yaklaşımında bedel, ‘siyasetçinin kendi iç dünyasında acı ve suçluluk duyması, vicdan azabı çekmesi biçiminde ödeniyor. *Camus*'nun yaklaşımında ise bedel, siyasetçinin canıdır.

Walzer'e göre yaptığı *kötü* işlerin ardından siyasetçinin acı ve suçluluk duyması, vicdan azabı çekmesi son derece önemlidir. Siyasetçi, dış öznelerin belirlediği *kötü* (gayri-ahlakî) koşullar altında, mümkün olabilecek *en iyi* şeyi yapmış olabilir; fakat bu esnada birtakım ilkeleri ve değerleri de ihlal etmiştir. Acı ve suçluluk duyuyor, vicdan azabı çekiyor olması, siyasetçinin hem *pişman* olduğunun tezahürüdür, hem de *iyi* bir insan olduğunun kanıtıdır.

...iyi yapmak için kötü yaptığı zaman, kendini sonsuza dek politik iblise teslim etmiş durumda değildir; bedelini ödediğinde elleri tekrar temizlenecektir ki, o bedel de suçluluk duygusu ve çekilen vicdan azabıdır (Walzer, 1973).

Suçluluk duygusuna atfettiği bu önem dikkate alınarak, *Walzer*'in 'kirli eller' kavramının tanımladığı insanlık halini onayladığı (Griffin, 1989) söylenebilir. Nitekim *Walzer*, *Sartre*'ın siyasetçinin masum olarak (yani 'ellerini kirletmeksizin') uzun dönemli ve başarılı bir yönetim ortaya koymasının mümkün olmadığı tezini benimsemektedir. *Walzer*'e göre toplum, ahlaki değerlerin belirlediği çerçevenin dışına çıkarak 'ellerini kirletmek' istemeyen siyasetçiler tarafından yönetilmeye razı değildir. Bir başka ifade ile toplum, siyasetçinin 'ellerinin kirlenmek' durumunda olduğunu bilmektedir (Primoratz, 2007: XVI; Cevizci, 2016: 203).

Yukarıda ifade edildiği gibi, *Walzer*, karakteristik olarak siyasi eylemde ortaya çıkan ikilemin altını çizdikten sonra kirli eller kavramının sağladığı imkânla siyaset ile ahlak arasındaki gerilimin üstesinden gelmeye çalışmaktadır. *Walzer*'a göre iktidar erkini elinde bulunduran siyasetçi bazen şiddet kullanmak durumunda kaldığı için, bu ikilemden çıkmak kolay değildir. Üstelik muhaliflerin acımasız davrandığı bir ortamda hangi eylemin ahlaki bir sonuç elde etmeye dönük olduğunu belirlemek zorlaşacaktır. Bu koşullar altında söz konusu ikilemden çıkmayı mümkün kılacak güzergâhı, mühendislik hesapları değil, adaleti tesis etmeyi amaç edinmiş kâmil siyasetçinin derin ahlak öngörüsü, erdemli ve yürekli tutumu belirleyecektir (Walzer, 1973; ayrıca bkz. Cevizci, 2016: 202-204).

Walzer'ın 'kirli eller' kavramı etrafında yaptığı bu değerlendirmeler birtakım eleştirilere de maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin önemli olduğunu düşündüğümüz ikisine (Ramsey, 2000 ve Shugarman, 1999) kısaca değinelim.

(1) Siyasetçinin kamu yararına olan bir eylemi yürütürken, devletin

mahrem alanı içinde yalan söylemesi / aldatması, ilke olarak mazur görülebilir. Bununla birlikte yalan söylemeyi / aldatmayı meşrulaştırıcı, genel kabul görmüş *haklı bir sebep* bulmak ve toplumsal mutabakat sağlamak kolay değildir. Diyelim ki haklı sebep bulundu ve toplumsal mutabakat sağlandı. Bu durumda yalan ve aldatma temelli eylemin hayata geçirilebilmesi için, alternatifinin olmaması gerekir. Öte yandan eylem sonucu elde edilecek fayda, maruz kalınacak zarardan büyük olmalıdır (Ramsey, 2000).

(2) *Walzer*'ın ‘apartmana konulan bomba’ örneği nadiren söz konusu olabilir. Üstelik siyasetçinin önünde, apartmandaki herkesin tahliye edilmesini emretmek gibi başka seçenekler de bulunmaktadır. Varsayalım ki, yüzlerce insanın hayatını kurtarmanın son seçeneği, teröristlerin liderine işkence etmektir. Böyle bir durumda, yüzlerce insanın hayatını kurtardığı için, siyasetçinin kendini suçlu hissetmesi gerekmecektir (Shugarman, 1999).

Walzer'a getirilen bu eleştirilerin ‘kirli eller’ kavramı ile siyasetin doğası hakkındaki farklı görüşlerden kaynaklandığı (Nick, 2019) görüşü makul görünmektedir. Üstelik siyasetçilerin ikilemde kalmaları iddia edildiği gibi nadir değildir.

Sonuç

Siyasi düşünceler literatürü incelendiğinde, siyaset ile ahlak arasındaki gerilimin köklü bir geçmişi olduğu görülmektedir. Öte yandan bu gerilimi yumuşatmayı amaçlayan bir çalışma olarak, ‘kirli eller’ analizi ön plana çıkmaktadır. Bu analiz aslında şunu öğretiyor: Siyasetçinin ‘ellerini kirletmesine’ sebep olan eylem, *haklı* ve *ahlaken zorunlu* olabileceği gibi *yanlış* da olabilir. Felsefi düzeyde tartışılması gereken bu belirsizliğe rağmen, ‘kirli eller’ analizi, siyaset ile ahlak arasındaki gerilimi yumuşatmaya dönük bir araç olarak kullanılabilir.

Ne ahlaki kaygıları her koşul altında siyasi çıkarların üstünde tutan *deontolojik* yaklaşım, ne de ahlaki kaygıları siyaset alanından kovan teleolojik yaklaşım yeterince ikna edici değildir. Daha açık ifade ede-

lim. Bu yaklaşımlar, *siyasi eylem* ile *ahlaki doğruluk* arasındaki karmaşık ilişkiyi çözüme kavuşturacak bir analiz çerçevesi sunmaktan uzaktır. ‘Kirli eller’ kavramı etrafında yapılan değerlendirmeler, bu iki uç yaklaşımın en uygun sentezi olarak, siyaset bilimi literatürünün önemli bir parçası haline gelmiştir.

The Notion of ‘Dirty Hands’ as an Effort to Reduce Tension between Politics and Ethics

Abstract: In this study, the notion of ‘dirty hands’ will be discussed within the framework of politics-ethics relationship which is one of the most discussed issues of political philosophy. For this purpose, first, deontological and teleological ethics theories will be touched upon and the notion of dirty hands will be analyzed with examples. The similarity between what Weber calls ethic of responsibility and the notion of dirty hands will be shown and it will be grounded within the context of Walzer’s views that dirty hands is a middle ground for the tension between politics and ethics. As a conclusion it will be shown that this notion reduces tension between politics and ethics to some extent; that it cannot be considered not only as part of deontological viewpoint but also teleological viewpoint.

Key Words: Dirty Hands, Politics, Ethics, Deontology, Teleology, Machiavelli, Weber, Walzer.

Kaynaklar

Cevizci, Ahmet (2016), **Uygulamalı Etik**, İstanbul: Say (2nci Baskı).

de Wijze, Stephen (2007), “Dirty Hands: Doing Wrong to do Right”, *in* (ed.) Igor Primoratz (2007), **Politics and Morality**, New York, pp.3-19.

Griffin, Leslie (1989), “The Problem of Dirty Hands”, **The Journal of Religious Ethics**, 17 (1): 31-61.

Kant, Immanuel (1960), **Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme** (Çeviri: Yavuz Abadan ve Seha L. Meray), Ankara: Ajans Türk Matbaası.

- Machiavelli** (1994), **Prens** (Çeviri: Nazım Güvenç), İstanbul: Anahtar Kitaplar (2nci Baskı).
- Nick, C.** (2019), “In Defense of Democratic Dirty Hands”, **Journal of Social and Political Theory**, 66 (160): 71-94.
- Platon** (2001), **Devlet** (Çeviri: Sabahattin Eyuboğlu ve M. Ali Cimcoz), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (3ncü Baskı).
- Primoratz, İgor** (2007), “Introduction”, *in* (ed.) İgor Primoratz (2007), **Politics and Morality**, New York, pp. XI-XXXI.
- Ramsay, Maureen** (2000), “Democratic Dirty Hands”, *in* (eds.) Lionel Cliffe, Maureen Ramsay and Dave Bartlett (2000), **The Politics of Lying**, New York, pp.27-42.
- Sartre, Jean-Paul** (1965), **Kirli Eller** (Çeviri: Semih Tiryakioğlu), İstanbul: Varlık Yayınları.
- Starr, Bradley E.** (1999), “The Structure of Max Weber’s Ethic of Responsibility”, **Journal of Religious Ethics**, pp.407-434
- Shugarman, David** (1999), “Democratic Dirty Hands”, *in* (eds.) Paul Rynard and David Shugarman (1999), **Cruelty and Deception: The Controversy over Dirty Hands in Politics**, Toronto, pp.229-250.
- Stocker, Michael** (1990), **Plural and Conflicting Values**, Oxford: Clarendon Press.
- Walzer, Michael** (1973), “Political Action: The Problem of Dirty Hands”, **Philosophy and Public Affairs**, 2 (2): 160-180.
- Weber, Max** (2006), **Meslek Olarak Siyaset** (Çeviri: Afşar Timuçin ve Mehmet Sert), İstanbul: Çivi Yazıları.